

- ✧

Р. Р. Сіренко, кандидат наук
з фізичного виховання та спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Досліджено процес формування фізичної культури студентської молоді під час навчання у закладах вищої освіти України. Проаналізовано сутнісні характеристики педагогічних технологій формування соціально-духовних цінностей студентства. Обґрунтовано необхідність формування молодого особистості засобами фізичної культури з метою виховання гармонійно розвинутого суб'єкта суспільства. Запропоновано модель соціального управління навчально-виховними процесами студентства у вищих навчальних закладах України.

© Р. Р. Сіренко, 2018

R. R. Sirenko. Pedagogical aspects of social management of the processes for formation of student's personality by means of physical culture

Physical culture in the educational process of a higher educational institution is focusing the entire pedagogical system on a strategically new goal for today – the formation of the physical culture of the personality. In this case, the main conceptual provisions are proclaimed: the liberalization of the educational process; humanization of the educational process; the continuity of the development of physical culture, which is a dynamic movement of innovative educational technologies; harmonization of the content of the formation of physical culture, ensuring the unity of spiritual and physical development of the personality.

The success of the teachers at the departments of physical education depends to a great extent on the coherence of their work, the sequence of actions, understanding and acceptance by each team member their goals and objectives, the significance and specificity of their activities; roles, places, possibilities of their realization. Pedagogical technologies of formation of social and spiritual values are positioned by us as a functional system of organizational means of algorithmic management of educational, cognitive and practical activities of students.

The main components of personality formation in the process of student's physical culture formation are ethical and aesthetic education, moral education, the formation of ideological views, labor education, culture of a healthy lifestyle and, of course, physical self-improvement. According to these constituents, a pedagogical technology for the formation of social and spiritual values of the student in the structure of physical culture of a personality has been developed by us.

The transfer of knowledge was carried out during the formation of all the components of the physical culture of the personality, both in the lecture course and in practical classes, constantly, consecutively, methodically, throughout the course of formation of the social and spiritual values of physical culture. To organizational and pedagogical factors and conditions that ensure effectiveness of any pedagogical technology, including the technology of formation of social and spiritual values by means of physical culture, can be attributed: material and technical, as well as teaching and methodical equipment; a system of methods, forms of organization and functions of managing student activities, as well as lectures, conversations, consultations, pieces of advice.

All these conditions are objective, directly affect the attitude of students to practicing physical education, but in the case when the physical education classes are supported by cultural, anthropological, personality oriented, personality-developing approaches, while the basis of the educational process is the principle of humanization, humanitarization, democratization, differentiation and individualization. Among the variety of personality traits, there can be identified groups that determine the diversity of personality manifestations of subjective factors that determine the effectiveness of the pedagogical technology of the formation of social and spiritual values of the personality.

Pedagogical conditions of the effectiveness of the formation of social and spiritual values of the physical culture of the personality are multifactoral and generally determine the effectiveness of the technological model. They exclude the exaggeration of the significance of separate methods of work, means of education and training, the hyperbolization of the role of templates, screen printing methodologies, which do not take into account the specific conditions and individual physical conditions of students.

When this interconnection during the physical education classes is preserved, students can achieve significant educational outcomes, engage in a continuous process of self-improvement and self-education, expanding and deepening their knowledge, producing and accumulating new skills and abilities of intellectual activity. In the field of physical culture, the student, in fact, changes internally; improves his/her spiritual needs and abilities.

The formation of social and spiritual values is a technological microstructure in the macrostructure of the formation of the physical culture of the personality. This is a functional system of organizational methods for algorithmic management of students' learning, cognitive and practical activities. Technology provides the means of physical culture for the humanitarian formation of the personality, the development of the system of social and spiritual entities in his/her consciousness, in which the social and personally significant motivational sphere integrated in the worldview and spiritual abilities of the student's personality is reflected.

Key words: social management, students' youth, physical culture, pedagogical technologies, young personality, educational institutions.

Постановка проблеми. У системі формування фізичної культури особистості студента педагогічні технології виступають як одні з аспектів цілісного прояву культури людини цивілізованого суспільства, єдності духовного і тілесного, сутності та явища, форми і змісту,

історичного і логічного. Система фізичної культури і спорту передбачає цілісність, структурність, взаємозв'язок, ієрархічність і множинність. Як історично визначений тип соціальної практики, вона залежить від конкретних соціально-економічних умов, тому стан її окремих елементів визначає рівень розвитку системи у цілому.

Процес формування фізичної культури студентської молоді опирається на наукову теорію, яка синтезує універсальну науку, інтегруючи у собі дані багатьох інших. Включаючи у себе елементи інших дисциплін, вона адаптує певний досвід технологій їхнього викладання і, водночас, екстраполює і свій досвід в інші дисципліни. Потреби студента є головною спонукальною, скеровуючою і концентруючою мотивацією поведінки молодшої особи у сфері фізичної культури.

Фізична досконалість передбачає такий рівень здоров'я, фізичного розвитку, психофізичних та фізичних можливостей особистості, які складають фундамент її активної, перетворюючої, соціально значущої, фізкультурно-спортивної діяльності та життєдіяльності у цілому. Соціально-духовні цінності визначають загальнокультурний і специфічний розвиток культури особистості, а фізкультурно-спортивна діяльність відображає ціннісні орієнтації і потреби, характеризує фізкультурну активність особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення практичного досвіду і теоретично-методичний аналіз літературних джерел показали наявність несприятливої ситуації у процесі формування соціально-духовних цінностей з формування особистості студентської молоді, яке визначається в основному сукупністю чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру, відсутністю у системі освіти цілеспрямованої, структурно-системної та систематичної, заснованої на технологічному підході навчально-виховної роботи, а також уявлень на можливості фізичної культури у цьому напрямку.

Розкриваючи сутність педагогічних технологій, пов'язаних з ідеєю соціального управління навчанням, японський учений Т. Сакамото писав, що: «педагогічна технологія – це впровадження у педагогіку системного способу мислення, який можна інакше назвати «систематизацією освіти» [4]. Таким чином, актуальність проблеми дослідження чітко визначається як у соціальному, так і у науковому плані.

На основі аналізу сутнісних характеристик педагогічних підходів соціального управління можна сказати, що педагогічні технології формування соціально-духовних цінностей особистості студента є технологічною мікроструктурою у макроструктурі формування фізичної культури особистості і позиціюється нами як функціональна система організаційних способів соціального управління навчально-пізнавальною і практичною діяльністю студентів, забезпечує засобами фізичної культури гуманітарне становлення молодшої особистості.

Мета статті – обґрунтування педагогічних технологій соціального управління процесами формування соціально-духовних цінностей студентської молоді засобами фізичної культури.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

- дослідити процес формування фізичної культури студентської молоді під час навчання у закладах вищої освіти України;
- проаналізувати сутнісні характеристики педагогічних технологій формування соціально-духовних цінностей студентства;
- обґрунтувати необхідність формування молодшої особистості засобами фізичної культури з метою виховання гармонійно розвинутого суб'єкта суспільства;
- запропонувати модель соціального управління навчально-виховними процесами студентства у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Основними складовими аспектами формування соціально-духовних цінностей у процесі формування фізичної культури особистості студента є: етичне

і естетичне виховання, моральне виховання, формування світоглядних поглядів, трудове виховання, культура здорового способу життя і, звичайно ж, фізичне вдосконалення. Дані складові формують соціально-духовні цінності студента у структурі фізичної культури особистості.

За основу поняття фізична культура особистості ми беремо вислів за М.Я. Віленським і Г.М. Соловйовим [2, с. 167], яке визначено як «соціально-детермінована область загальної культури людини, що уособлює якісний, системний, динамічний стан, що характеризується певним рівнем спеціальної освіченості, фізичної досконалості, мотиваційно-ціннісних орієнтацій і соціально-духовних цінностей, набутих у результаті виховання та інтегрованих у фізкультурно-спортивну діяльність, культуру способу життя, духовність і психофізичне здоров'я».

Виховання позитивного і активного ставлення до здорового способу життя є можливим через вирішення низки взаємообумовлених завдань [6, с. 12]. До них варто віднести: формування теоретичних наукових знань, які розкривають змістовні та критеріальні характеристики здорового способу життя; методичних знань, практичних умінь і навичок різних фізкультурно-оздоровчих систем; створення пізнавального, діяльнісно-практичного та агітаційно-пропагандистського середовища, що забезпечить інтереси і мотиваційно-потребнісну сферу особистості студента.

Система фізичної культури і спорту має свою інформаційну складову технологію; до сучасних принципів, на які вона опирається, входять: принцип єдності світоглядного, інтелектуального та фізичного компонентів у формуванні фізичної культури особистості; принцип діяльнісного підходу до освоєння фізкультурно-спортивної практики, який характеризується реалізацією цінностей фізичної культури, включенням студентів у процес фізичної самоосвіти, фізичного самовдосконалення; принцип варіативності та різноманіття фізичного виховання, який заснований на індивідуалізації та диференціації; принцип оптимізації фізичного виховання, що визначає необхідність розумної достатності фізичних навантажень в організації педагогічних впливів, забезпечує вибір оптимальних варіантів діяльності у конкретних умовах, найкращого з можливих для даної конкретної ситуації.

Методологічні принципи фізичного виховання як принципи методико-технологічного ланцюжка, суттєво доповнюють інформаційну складову освітніх технологій. Всі зазначені принципи містять у своїй основі об'єктивні, незалежні від бажання людини закономірності, а це значить, що фахівець: педагог, викладач, тренер – не може керуватися у своїй практиці довільними постулатами [14]. Фізична культура в освітньому процесі вищого закладу освіти орієнтує всю педагогічну систему на стратегічно новий на сьогодні цільовий підхід – формування фізичної культури особистості.

При цьому основними концептуальними постулатами проголошуються: лібералізація процесу виховання; гуманізація процесу виховання; безперервність розвитку фізичної культури, що уособлює динамічний рух інноваційних технологій освіти; гармонізацію змісту формування фізичної культури, що забезпечує єдність духовного і фізичного розвитку особистості. Потужна наукова основа інформаційної складової – ідеології формування фізичної культури передбачає широкі можливості технологізації цього процесу [3, с. 16]. Питання полягає лише в уточненні мети і завдання фізичного виховання у контексті їхньої діагностичності й розвитку цієї теорії в аспекті критеріальних вимог сучасних освітніх технологій.

Інструментальна складова технології фізичного виховання студентів визначається: наявністю спортивних залів, стадіонів, басейнів, спортивних майданчиків, навколишнім природним середовищем і їхніми санітарними умовами; наявністю спортивного інвентарю та обладнання, тренажерів, різних пристроїв і пристосувань, їхнім технічним станом; наявністю аудіо- та відеотехніки, комп'ютерів, діагностичної апаратури і спеціальної апаратури, що дозволяє проводити наукові дослідження; наявністю підручників, навчальних і методичних посібників з різних напрямків фізичної культури, програм і наочних посібників [8].

Соціальна складова технології формування фізичної культури є головною ланкою соціального управління. Успіх діяльності викладачів фізичного виховання багато у чому залежить від злагодженості їхньої праці, узгодженості дій, розуміння і прийняття кожним її членом цілей і завдань, значущості та специфіки своєї діяльності; ролі, місця, можливостей їхньої реалізації. З іншого боку, сьогодні кожен викладач повинен володіти навичками демократичного спілкування, адже воно лежить в основі педагогіки співробітництва і передбачає реалізацію установок педагога через прийняття студентами педагогічної інформації.

Зазначимо, що дана модель повинна забезпечувати соціальне замовлення, яке визначає структуру державного освітнього стандарту, детермінуючи одночасно і соціальне замовлення, а також узагальнену мету і структуру фізичної культури студента. У сукупності з функціональною складовою процесу формування фізичної культури студентів та педагогічними вміннями, вони визначають загалом складові професіограми викладача фізичної культури і акцентуються на його професійній готовності [12, с. 89]. Ступінь вираженості її рівня детермінує результати професійно-педагогічної діяльності та відображається у фізичній культурі студента. У результаті, фізична культура особистості студента є відображенням даної культури викладача і одночасно похідною його професійної підготовленості.

У педагогічну структуру фізичної культури особистості включені: знання та інтелектуальні здібності; фізична досконалість; мотиваційно-ціннісні орієнтації; соціально-духовні цінності; фізкультурно-спортивна діяльність, а також компоненти і ознаки якостей цих компонентів [5]. У даній структурі фізична культура особистості студента є складним системним утворенням, всі представлені у ній елементи доповнюють один одного. Знання та інтелектуальні здібності визначають бачення особистості, ієрархію її оцінок, цінностей і результатів діяльності; мотиви характеризують спрямованість особистості, стимулюють і мобілізують її на прояв активності у сфері фізичної культури; ціннісні орієнтації виражають сукупність відносин особистості до фізичної культури у житті, професійній та творчо-активній діяльності [11, с. 32].

Становлення і розвиток в їхній свідомості системи різноманітних соціально-духовних утворень, в яких відбивається соціальна і особистісно значуща мотиваційна сфера: знання, моральність, етика поведінки, естетика почуттів і смаків, здоровий спосіб життя, ставлення до праці і фізкультурно-спортивної діяльності, інтегрована у світогляд і духовні здібності особистості студента, що акумулюють сукупність її властивостей і якостей сприймати, відчувати, усвідомлювати духовно-культурні цінності суспільства [1, с. 258].

Соціально-управлінський вплив уособлює розімкнуте, замкнуте і змішане соціальне управління. Розімкнуте соціальне управління передбачає контроль і корекцію процесу навчання, зазвичай, за кінцевим результатом; студент, діючи суворо за інструкцію, завжди повинен отримувати правильний результат; помилки на проміжних етапах виконання завдання відсутні, можливе усунення тільки стандартних труднощів [10].

Замкнуте соціальне управління вимагає постійного стеження за кожним навчальним елементом та основними параметрами навчання; контролю і корекції навчальної діяльності при відхиленні значень цих характеристик від заздалегідь визначених еталонів; наявності прямого зв'язку педагога і студента, призначеного для передачі інструкцій про необхідність навчальних дій; наявності зворотного зв'язку, який служить для передачі інформації про результати навчальної діяльності від студента до педагога.

Безумовно, замкнуте соціальне управління значно ефективніше, але вимагає набагато більше сил і часу. Оскільки соціальне управління діяло на одних етапах за розімкнутою схемою, а на інших – за замкнутою, у цілому можна сказати, що потрібно застосовувати змішане соціальне управління. До організаційно-педагогічних факторів та умов, які забезпечують ефективність будь-якої педагогічної технології, у тому числі й технології формування соціально-

духовних цінностей засобами фізичної культури, можна віднести: матеріально-технічне та навчально-методичне оснащення; систему методів, організації і функцій соціального управління діяльністю студентів [13, с. 9].

Всі ці умови є об'єктивними, безпосередньо впливають на ставлення студентів до занять фізичною культурою, але у тому випадку, коли під час їхнього забезпечення використовуються культурологічний, антропологічний, особистісно-орієнтований, особистісно-розвивальний підходи, а в основі навчального процесу лежить принцип гуманізації, гуманітаризації, демократизації, диференціації та індивідуалізації. Здійснюється інтеграція всіх можливостей виховних сил суб'єктів освітнього процесу; створюється відповідний духовно орієнтований соціальний простір та посилюється увага до особистості кожного студента, як важливої професійно-соціальної цінності суспільства з установкою на формування громадянина з високими інтелектуальними, духовно-моральними, моральними і фізичними якостями.

У центрі уваги педагогічного спілкування ставиться студент, як суб'єкт життя, як вільна і духовна особистість, що має потребу у саморозвитку внутрішнього світу. При цьому створюються передумови для розвитку активності, ініціативи, творчості, зацікавленого взаємодії. Формування особистості студента засобами фізичної культури здійснюється на міждисциплінарній науковій основі, – студенти долучаються до сенсу, значущості соціально-духовних цінностей і прояву їх у фізкультурно-спортивної діяльності, а не тільки до знань [9, с. 56]. У даному випадку використовується комплексний підхід і варіативність засобів і методів у формуванні всіх складових соціально-духовних цінностей особистості.

До суб'єктивних факторів, що визначають диференціацію та індивідуалізацію навчального процесу належать особливості психічних процесів; знання, потреби, установки, переконання, інтереси, властивості особистості студента. Серед усього різноманіття властивостей особистості студента можна виділити групи, які визначають різноманіття особистісних проявів суб'єктивних факторів, що обумовлюють ефективність педагогічних технологій формування соціально-духовних цінностей особистості студента: природні властивості студента, швидкість виникнення і стійкість психічних процесів, інтенсивність психічних процесів, темп психомоторної діяльності.

Усі ці особливості проявляються у міміці, жестах, емоційної забарвленості мови, різноманітних мимовільних і довільних рухах і діях. Особистісні якості, які відображають ставлення студента до самого себе – це: вимогливість, самокритичність, впевненість у собі та інші якості, пов'язані з самосвідомістю, самоспостереженням, самоаналізом і самооцінкою. Організаторські якості студента полягають у комунікативності, цілеспрямованості, відповідальності, вимогливості, ініціативності, працездатності, вмінні організувати себе [7, с. 369].

Педагогічні аспекти формування особистості студента є технологічною мікроструктурою у макроструктурі формування фізичної культури особи. Це функціональна система організаційних способів соціального управління навчально-пізнавальною і практичною діяльністю студентів. Дані технології забезпечують засобами фізичної культури гуманітарне становлення особистості студента, розвиток у його свідомості системи соціально-духовних утворень, в яких відбивається соціальна і особистісно значуща мотиваційна сфера інтегрована у світогляд та духовні здібності особистості студента.

Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ефективність соціального управління формування фізичної культури особистості студента мають багатофакторний характер і загалом визначають результативність моделі соціального управління. Вони виключають перебільшення значущості окремих методів роботи, засобів навчання і виховання, гіперболізацію ролі методичних розробок, які не враховують конкретних умов та індивідуальних можливостей студентів: раціональності, розумності, по-

чуття міри, єдності фізичного, світоглядного, духовного і інтелектуального розвитку молодшої особистості.

За наявності відповідного соціального управління у структурі закладів вищої освіти студент може досягти значних результатів у навчанні, включитися у постійний процес самовдосконалення та самоосвіти, розширюючи і поглиблюючи свої знання, виробляючи і нагромаджуючи нові навички та вміння інтелектуальної діяльності. У сфері фізичної культури студент внутрішньо істотно змінюється, удосконалює свої духовні потреби і здібності. Педагогічна система охоплює весь освітньо-виховний простір і втілюється у певні результати професійно важливих якостей особистості студента.

Список використаних джерел:

1. Білогур В. Є. Світоглядні орієнтації студентів : тенденції змін у трансформаційному суспільстві: монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2011. 311 с.
2. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К.: НАДУ, 2011. Т. 3: Історія державного управління / наук.-ред. колегія: Ю. П. Сурмін, П. І. Надолішній та ін. 2011. 787 с.
3. Карпак О. М. Адаптація особистості в системі політичних відносин (теоретико-методологічний аналіз): монографія. Д.: Середняк Т. К., 2012. 194 с.
4. Коваленко О. Державне управління в процесі соціалізації суспільного відтворення. Держава та регіони. Сер.: Державне управління. 2013. № 2. С. 71–75.
5. Кривоконь Н. Соціалізація та досвід особистості в контексті психології соціальної роботи. Пробл. заг. та пед. психології: зб. наук. пр. 2011. Т. 13, ч. 1. С. 223–231.
6. Куліченко В. Правова соціалізація особистості як об'єкт соціально-філософського аналізу: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. 2013. 20 с.
7. Куц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций: пер. с англ.: в 2 т. / Общ. ред. акад. Д. М. Гвишиани. М.: Прогресс, 2017. Т. 1. 497 с.
8. Мамонов І. Публічне управління, державне управління, соціальна політика і місцеве самоврядування як складові соціального управління. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_4.pdf
9. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень в науці державного управління. Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. Х.: вид-во ХарРі НАДУ Магістр, 2012. № 1. 205 с.
10. Мельниченко О. А. Соціальний діалог: теоретичні засади. Публічне управління: виклики XXI ст.: зб. тез XIII міжнар. конгр., 21–22 березня 2013 р. Х.: Вид-во ХарРі НАДУ, 2013. С. 62–63.
11. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш. І. Ібатуллін, О. В. Степенко, О. В. Сакаль та ін. К.: Державна установа Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, 2012. 52 с.
12. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління: навч. посіб. К.: УАДУ, 1998. 160 с.
13. Рудніцька Р. М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах; за наук. ред. М. Д. Лесечка, А. О. Чемериса. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.
14. Парубчак І. О. Застосування європейського досвіду реалізації державної молодіжної політики в Україні на сучасному етапі. Публічне управління : теорія та практика: збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. Х.: Вид-во ДокНаукДержУпр, 2012. Вип. 3(11). 204 с. С. 157–163.